

Krajina na východní straně Prahy osmnáctého a devatenáctého století.

(vyžádaný text pro tisk)

Z pohledu obyvatele města Prahy 18. století bylo území za tehdejšími hradbami krajinou, oživenou semotam nějakou tou usedlostí, bohatě porostlé vinnou révou, kterou přikázal nasázet v okolo Prahy král Karel IV. Této krajině se neřikalo jinak než hory viničné. Tento název se udržel až do roku 1849, kdy byly pozemky za východními branami sloučeny do samostatné obce Vinohrady. V roce 1867 byl tento název změněn na Královská Vinohradská obec.

Silnice, které touto krajinou procházely se nazývaly po městech, která na nich ležela. Pro nás, chceme-li se v této chvíli zabývat Žižkovem a jeho vznikem, bude samozřejmě nejdůležitější silnice Vídeňská, vedoucí od Horské, také Nové brány údolím pod kopcem Vítkovem, chvíli souběžně s Olšanským potokem a potom dál na východ. Nedaleko Olšanského potoka, u Vídeňské silnice bylo pole, které patřilo k usedlosti Pražačka, kterou vlastnil pražský měšťan Stome a posléze po jeho smrti jeho manželka Marie Stomeová. Stomeovi měli dceru Amálii, která padla do oka mladému ambicióznímu staviteli Karlu Hartigovi původem ze mlýna u Sedlčan, který přišel do Prahy, když před tím pracoval na stavbách po celém Rakousko Uhersku. Karel Hartig v roce 1854, po složení stavitelské zkoušky v Benešově u Prahy získal titul landbaumaister a někteří historici tuto skutečnost překládají jako stavitel pro venkov. Ale spíše to znamenalo zemský stavitel, tedy stavitel pro Čechy. Karel Hartig dostal v roce 1861 v Praze zednickou koncesi a účastnil se na výstavbě několika pražských domů.

Nicméně vraťme se k citovému vztahu Karla Hartiga a Amálie Stomeové. Známost, která trvala celé čtyři roky skončila v roce 1865 šťastným sňatkem. Novomanžel Karel ale jako stavitel měl pramalou chuť angažovat se na zemědělské usedlosti, na které navíc pevnou rukou vládla jeho tchýně, Marie Stomeová. A zůstane navždy otázkou, zda iniciativa rozparcelovat jedno z mnoha polí usedlosti Pražačka na stavební parcely opravdu vyšla z nápadu majitelky usedlosti.

Jisté je, že nejprve vzniknul regulační plán pozemku, zmíněného pole při Vídeňské silnici mezi kopci Vítkov a vrchem svatého kříže. Tento plán se bohužel nezachoval. Zato je dobře známý plán vlastní parcelace, provedený budoucím prvním starostou Žižkova, Karlem Hartigem. Tento plán je dokladem o místě a vzniku obce, která začala růst přímo „americkým“ tempem. Stavebně bylo toto území velice zajímavé především pro dostatek stavebního materiálu. Kámen, písek a cihlářská hlína opravdu nebyla vzácností. Důležitou roli ale také hrál velký zájem lidí, kteří zde hledali a nalézali nový domov. Zejména z druhé strany kopce Vítkova, z Karlína, kde bylo velké množství pracovních příležitostí. A tak obec Královské Vinohrady roste a díky silným osobnostem v čele a nezapírejme i díky politickým neshodám se záhy dělí na obec Vinohrady I a Vinohrady II. A vzápětí přichází i myšlenka požádat císaře o povýšení obce Vinohrady I na město. Na žádost, odeslanou do Vídně přišla kladná odpověď v roce 1881, kdy Jeho císařská milost, František Josef I. žádosti vyhověl a povýšil obec Vinohrady I na Město Žižkov.

A teď několik čísel.

Při sčítání lidu v roce 1843 měla část nynějšího Žižkova 83 usedlíků. O sedm let později v roce 1850 více než dvojnásobek, 197 osob. Za dalších sedm let přibýlo 71 osob a v roce 1869 už bylo zapsáno 292 obyvatel. V té době se ale ještě moc nestavělo a obyvatel přibývalo pomalu. Zatímco v letech šedesátých a sedmdesátých docházelo k osídlování vyšších poloh za hradbami, v osmdesátých letech se už staví po celém území a Žižkov už je velkým městem s 21.212 obyvateli! Další sčítání obyvatel v roce 1890 už má ve výkazech 42.000 osob ve více než 750 domech!

Rozvoj města samozřejmě sebou nese i potřebu městského vybavení, mimo jiné i škol. A tak původní Olšanská – Volšanská škola velice záhy přestala stačit přílivu dětí ze Žižkovských domů. Olšanská škola „praská ve švech“ a tak se nedaleko otevírá škola další. Budova s č.p. 190 stojí naproti Žižkovské radnici a dnes tam sídlí Policie ČR.

Ale ani ta brzy nestačila a město Žižkov záhy rozhodlo o výstavbě nové, opravdu velké školy. Škola Komenského byla první z velkých školních budov na Žižkově a stavěl jí sám Karel Hartig. Po ní následuje škola na tehdejší Basilejském náměstí, další škola se otevírá v Cimburkově ulici, další na Palackého třídě, nynější Vlkově ulici a Žižkov staví a staví. Přestože nové školy jsou velké, jejich kapacita je zcela naplněná. A zároveň se otevírají i školy měšťanské a další.

Město Žižkov bylo rozděleno do pěti zdravotních obvodů, v každém s jedním i více městskými lékaři. Na území Žižkova působí i záchranná zdravotní služba! Když se probíráte historií Žižkova, ušasnete, kolik různých spolků a sdružení obyvatel zde vzniklo a působilo! Spolků pěveckých, divadelních, sportovních a profesních cechů.

Historie Žižkova od osmnáctého do devatenáctého století je velice pestrá, kdy z několika usedlostí za městskými hradbami vyrostlo město, které se zařadilo mezi největší města v Čechách. Konec jeho samostatnosti předznamenalo zboření městských hradeb Prahy. Postupné sblížování obou měst vedlo ke splnutí zástavby i přes oddělovací prostor obou velkých pražských nádraží. A protože Praha byla pochopitelně silnější, stalo se jednoho dne město Žižkov součástí města Prahy. Vznik městských částí dost necitlivě přisloučil části některých katastrálních území k jiným a původní Vinohrady I a Vinohrady II se opět sešly v Praze 3. Nicméně ne

k oboustranné spokojenosti. Zejména Královské Vinohrady, původní Vinohrady II byly „okrájeny“ do Prahy 3, Prahy 1 i Prahy 4. Ale i vlastní Žižkov ve dvacátém století utřil velkou, už nezhojitelnou ránu.

Přestavba Žižkova se svojí plošnou asanací nahradila mnoho historických domů panelovou výstavbou. Pod paneláky skončila i Volšanská škola, pamětník začátků školství na Žižkově, Bezovka, Güttingův dvůr a další historické budovy.

Žijeme v 21. století a začínáme chápat, že ty prastaré domy s pavlačemi jsou pamětí dob dávno minulých a jsou zajímavé pro mnohého turistu. Už tedy žádné bourání, jen hodně citlivé rekonstrukce a zachovejme z historického Žižkova maximum. Jak v jeho současné realitě, tak i v obrazové a písemné dokumentaci.

*Petr Kallista
Klub přátel Žižkova*